

Het Spoor spoort niet

In 1984 publiceerde A. Koster al een uitgebreide inventarisatie van de Nederlandse spoorwegflora, waaruit bleek hoe rijk een groot aantal spoorbermen en emplacementen in biologisch opzicht is. Begin dit jaar verscheen een nog uitvoeriger rapport* waarin ook gegevens over goederenlijnen, "museumlijnen" en lijnen buiten exploitatie zijn opgenomen. Ook wordt in dit rapport veel aandacht besteed aan de (entomo-)fauna. Van de circa 160 km spoor in Zuid- en Midden-Limburg blijkt ongeveer 25 km van grote betekenis te zijn voor vele plantesoorten. Zo zijn hier sinds 1980 zo'n 150 soorten aangetroffen die tot het zeldzame deel van de Nederlandse flora mogen worden gerekend; 16 van die soorten zijn bovendien wettelijk beschermd. Ook faunistisch bleken de spoorwegterreinen in Limburg van groot belang. De N.V. Nederlandse Spoorwegen voert het beheer over (vrijwel) alle spoorwegterreinen en de N.S. lijkt zelf heel tevreden met het door haar gevoerde beheer. In het Zomermagazine Op Stap (ongetwijfeld een miljoenenoplage) spreekt NS over de "opvallende begroeiing van de spoorberm" waar "bijzondere plantesoorten" groeien die "bijzondere diersoorten" aantrekken. NS besteedt daar dan ook de grootst mogelijke zorg aan, althans dat zou je denken. Helaas blijkt echter te vaak dat het beleid van NS in dezen niet spoort met haar enthousiaste uitlatingen over die "unieke flora en fauna". Een kleine greep uit het Limburgse: *Bunias* verdween in Eijsden vrijwel geheel door de aanleg van een parkeerplaats; (o.a.) langs het spoor door het Staatsnatuurreservaat (!) Bunderbos worden herbiciden tamelijk kwistig gebruikt en ondervinden flora en fauna ook ver naast het spoor grote schade; door baanverbreding tussen Echt en Roermond verdwenen tal van zeldzame soorten; tussen Roermond en Vlodrop verdween Raai door gebruik van herbiciden. En dan heb ik het nog niet gehad over de voor iedereen zichtbare gevolgen van het klepelmaaaien (waardoor waardevolle vegetaties in enkele jaren veranderen in Brandnetelvlakten) of het afbranden van waardevolle vegetaties. Of over de verwoestingen in o.a. het Bunderbos toen vorig jaar de houtige gewassen tot ver naast het spoor werden bewerkt met een alle struiken verminkende mij onbekende machine; van snoeien was hier geen sprake. Ook deze zomer zijn weer tal van beheersmaatregelen genomen, waarvan ik mij afvraag of zij wel sporen met de verantwoordelijkheid van NS en haar reclamecampagne voor de milieuvriendelijke trein. Natuurlijk, de veiligheid van treinpersoneel en passagiers staat voorop. Maar heel vaak is er een goed compromis denkbaar waardoor NS haar beleid beter zou kunnen laten sporen met haar verantwoordelijkheid en haar reclamecampagne voor de "opvallende begroeiing van de spoorbaan".

Douwe Th. de Graaf

* A. KOSTER, De flora van de Nederlandse spoorwegen. Adviesgroep Vegetatiebeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij. Wageningen. Te bestellen bij Adviesgroep Vegetatiebeheer, Bornsesteeg 69, 6708 PD Wageningen. Kosten: f 30,—.

Onverwachte gasten in de kalksteengroeven (2)

J.M.M. COBBEN, Prins Bisschopsingel 1H, 6212 AA Maastricht

Nog steeds worden de meeste kalksteengroeven in Zuid-Limburg jaarlijks geïnventariseerd op vleermuizen. Bij deze speurtochten worden er wel eens soorten aangetroffen die in Nederland vrijwel uitgestorven zijn. Soms vindt men een nieuwe soort voor een bepaalde groeve. Enkele jaren geleden maakten we in dit blad melding van de vondst van een Grote hoefijzerneus (*Rhinolophus ferrum-equinum*) en een aantal Dwergvleermuizen (*Pipistrellus spec.*) in het gangenstelsel van de Sint Pietersberg. Ook vermeldden we de vondst van een Langoorvleermuis (*Myotis bechsteinii*) in de Apostelgroeve (COBBEN, 1982).

In de afgelopen jaren zijn de ontwikkelingen in deze groeven nauwlettend in het oog gehouden. Onder het motto: "Onverwachte gasten, terugkerende bezoekers" is onderstaand een kort verslag opgenomen.

Bij de vleermuistelling in januari 1982 werd in de tunnel van het Noordelijk gangenstelsel van de Sint-Pietersberg een Grote hoefijzerneus aangetroffen. Deze vondst gaf een licht gevoel van optimisme maar bij de telling van 1983

werd het dier niet waargenomen. Dat was ook niet zo verwonderlijk want de Grote hoefijzerneus wordt in Nederland als uitgestorven beschouwd. Tot grote verbazing hing in januari 1984 weer een exemplaar op vrijwel dezelf-

de plek. Of het hier hetzelfde dier betrof kon niet worden nagegaan. Hiervoor zou het dier moeten worden geringsd en de kwalijke gevolgen daarvan zijn inmiddels bekend. De keuze van overwinteringsplaats versterkte echter het vermoeden dat het hier hetzelfde dier betrof. Bij latere tellingen in het stelsel werd deze soort echter niet meer aangetroffen.

In januari 1982 werd in de Apostelgroeve een Langoorvleermuis (figuur 1) gevonden. Deze zeldzame soort is bij latere tellingen in deze groeve niet meer waargenomen. Wel werd er in januari 1984 een overwinterend exemplaar aangetroffen in het stelsel Slavante van de Sint Pietersberg. De meest recente telling van 1987 lever-

Tabel I. Aantalsverloop van de in dit artikel besproken vleermuis-soorten in de onderaardse gangenstelsels van de St.-Pietersberg en de Apostelgroeve* vanaf de winter 1980/81.

	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87
Grote hoefijzerneus	—	1	—	1	—	—	—
Langoor	—	1*	—	1	—	—	1
Laatvlieger	—	—	2	5	7	15	1
Dwergvleermuizen	70	29	28	81	26	165	91

de een Langoorvleermuis op in het gangenstelsel onder het Fort Sint-Pieter.

De Dwergvleermuizen bleven na hun ontdekking in 1981 ieder jaar trouw terugkerende gasten. Hun aantal daalde in 1982 wel tot 29 exemplaren maar bij de telling in januari 1986 was dat aantal weer opgelopen tot 165. Opmerkelijk was, dat 2 dieren werden aangetroffen in het gangenstelsel Zonneberg. Ze hadden zich verscholen tussen de restanten van een scheidsmuur van een voormalige champignonkwekerij. Voor Zonneberg was de Dwergvleermuis een nieuwe soort. Dit jaar zakte het aantal Dwergvleermuizen aanzienlijk. Een mergelstenen muur in het stelsel Slavante bleek te zijn omvergeduwd. Hierdoor ging een winterverblijf voor meer dan 20 dieren verloren.

Het totaal aantal Dwergvleermuizen in de groeven van de Sint Pietersberg bedroeg in de winter van 1986/87 niet meer dan 91 waarvan 18 dieren in het stelsel Zonneberg.

Bij de telling in januari 1983 werden in het stelsel Slavante 2 Laatvliegers (*Eptesicus serotinus*) waargenomen. Deze dieren hingen hoog in een aantal plafondspleten in de nabijheid van de ENCI-groeve. Eigenlijk is de Laatvlieger geen "groeve-vleermuis": deze soort overwintert bij voorkeur in gebouwen. BELS (1952) vond tijdens zijn onderzoek in alle Limburgse groeven maar 6 exemplaren. Bij de telling in januari 1986 werden 15 dieren aangetroffen. Bij de recentste telling in januari 1987 werd maar 1 Laatvlieger waargenomen. Waarschijnlijk hadden de dieren zich vanwege de strenge vorst extra diep in de spleten teruggetrokken.

Samenvattend ziet het bovenstaande, aangevuld met verdere gegevens, er uit als weergegeven in tabel I. De hier gepresenteerde gegevens zouden er op kunnen duiden dat het vleermuis-"klimaat" in de Sint Pietersberg aantrekkelijker wordt voor zeldzame en "groeve-vreemde" vleermuizen om er de winter door te brengen. Deels klopt dat misschien ook wel. In het stelsel Slavante heerst momenteel een betrekkelijke rust. De champignonkwekers zijn al lang verdwenen en de afgraving ter plaatse is voltooid. De klimatologische situatie ligt op dit moment vast en het totaal aantal hier overwinterende vleermuizen is opgelopen van 185 in 1970/71 (DIEDEREN, 1971) tot ruim 550 in de afgelopen twee winters. Toch mogen er geen valse verwachtingen gekoesterd worden. De aanwezigheid van één Grote hoefijzerneus en één Langoorvleermuis mag geen reden zijn tot overma-

Figuur 1. Langoorvleermuis in de Apostelgroeve (naar een dia van Max Wijnen).

tig gejubel; het waren de enige waarnemingen van deze soorten in Nederland. Bovendien worden de gangenstelsels nog steeds in ernstige mate bedreigd door het sterk toenemende (ondergronds) vandalisme. Er worden branden gesticht, muren omvergehaald, puin gestort en de wanden worden beklad met spuitbussen. Enkele jaren geleden is dat deel van het Noordelijk gangenstelsel van de Sint Pietersberg waar de Grote hoefijzerneus overwinterde, ingericht als atoomschuilkelder. Gelukkig zijn er in de afsluitingen vlieggaten aangebracht.

Er zijn vèrgaande plannen om het gangenstelsel Slavante op te nemen in het rondleidingscircuit. Bij het Casino Slavante wordt een nieuwe ingang aangelegd. Bovendien worden er nieuwe verbindingsgangen gemaakt tussen het stelsel Slavante en Zonneberg. De huidige ingang Zonneberg zal dan worden afgesloten. Een aantal gaten langs de ENCI-groeve -in feite zijn dit door de afgraving aangesneden gangen- wordt gedicht.

Een en ander zal zeker gevolgen hebben voor het ondergrondse klimaat. Daarbij zullen ongetwijfeld ook positieve gevolgen zijn. Toeristische belangen zullen in de toekomst moeten worden afgewogen tegen vleermuisbelangen. De Sint Pietersberg kan dan als vleermuisreservaat zijn definitieve vorm aannemen. En zo'n reservaat is ook ons doel want nog steeds ligt het lot van vleermuizen in handen van de mens.

Summary

Brief information is given on the rediscovery of *Rhinolophus ferrum-equinum*, *Pipistrellus spec.* and *Myotis bechsteinii* in the caves of mount Sint Pieter near Maastricht. Also the discovery of a *Eptesicus serotinus*, a new species in these caves, is mentioned.

Literatuur

- BELS L., 1952. Fifteen years of bat banding in The Netherlands. Publ. Natuurhist. Genootschap Limburg 5:20.
 COBBEN J.M.M., 1982. Onverwachte gasten in de kalksteengroeven. Natuurhist. Maandblad 71 (10): 172-173.
 DIEDEREN J., 1971. Rapport vleermuistellingen in de winter 1970-1971. Stencil uitgegeven door Vereniging tot bevordering wetenschappelijk onderzoek St.-Pietersberg, nr. 1.